

Artikkelen er fra notater av kapteinløytnant Thorleif Bommen i Milorg. Han organiserte arbeidet med skaugutta i vårt distrikt og brukte dekknavnet «Pål». Dette er del av en beretningen i Solum Historielags årsskrift fra 1980.

FLUKTEN FRA HULKA.

Bilde av minneplata. TAU

Den 8. august 1944 ble en merkedag for skaugutta, som de aldri vil gløkke. Tidlig om morgenen kom en tysk militæravdeling på ca. 170 mann i fullt feltutstyr for å foreta en rassa etter skaugutter. De hadde med seg 20 lastebiler, radiobil og sjukebil. De regnet visst med å gjøre stor fangst. Kilebygda sentral ble underrettet straks tyskerne hadde passert Vold. Straks etter at meldingen var sendt til vaktene på Fjeld,

var de første tyskerne framme og hamret på døra til sentralen. Den skulle settes under kontroll.

- Da døra ble åpnet, strømmet biler fulle av tropper forbi i retning av Fjeld. Andre biler tok innover Gisholtveien. Tyskerne opprettet hovedkvarter utenfor landhandleriet ved Rognsbru. Det ble foretatt flere arrestasjoner blant bygdefolket, og de ble ført fram og avhørt på ekte tysk vis med slag og spark. Men utbyttet av forhørene ble magert, for ingen av de arresterte sprakk. Tyskerne fikk ingen opplysninger her. Alarmmeldingen til forlegningen ble noe forsinket på grunn av det virvaret som oppsto ved rømmingen av gården Fjeld. Tyskerne var synlig fra Fjeld før ordonnansen kom seg av sted. Melding gikk samtidig til Kallenskott.

Da alarmsignalet ble blåst i leiren, forsto guttene at denne gangen er det alvor, og de var marsjklare på utrolig kort tid. Avmarsjen foregikk om depotet, hvor hver mann tok med seg en del proviant. Speidere som var sendt ut, kunne rapportere at tyskerne rykket fram uhyre forsiktig, praktisk talt fra tre til tre med geværer og maskinpistoler i hjelpenn. At tyskerne ikke følte seg vel på skauguttas enemarker var åpenbart, og disse meldingene hadde god virkning på guttene. Da guttene ikke hadde fått middag, slo de seg ned ved Mjåvannseter og kokte havresuppe. De brøt opp så snart som mulig og fortsatte rettetten.

Svein Thore og Klas viste vei til Hulka. Lå under åsen her Foto: TAU

Da tyskerne kom fram til leiren, var det ikke tegn til liv der, men de viste stor forsiktighet. De heiet og skreik før de våget seg fram til hyttedørene. Vaktene kunne rapportere at tyskerne viste stor interesse for leiren. Offiserene gikk samlet fra hytte til hytte, og hele anlegget ble gransket inngående. Den siste

meldingen den dagen gikk ut på at tyskerne hadde slått seg til i leiren. Alle guttene kom seg vel fram over Henneseidvannet, hvor de slo leir og satte ut vakter ved Nestangen, hvor alle prammene i vannet var dradd sammen. Hele Kilebygda var nå besatt av tyskere, og alle veier var sperret.

Ledelsen i Porsgrunn hadde ikke fått noen opplysninger om resultatet av aksjonen. Det sier seg selv at det rådet en viss nervøsitet, og mange gikk i dekning. Kontakt med guttene måtte opprettes snarest mulig, og det ble bestemt å forsøke å ta seg fram over Ulefoss opp Landsmarka og videre fram. Det ble en forferdelig tur i øsende regn og tordenvær, og i stadig angst om veiene framover var satt under bevoktning. Etter noen timers søvn i Løvbukta gikk det videre opp Sandvann, på høyre side av Børte vann, langs Skromefjell med kurs for Odden som ligger rett over for Høydalen i Kilebygda. Det sier seg selv at her måtte det vises forsiktighet.

Ved framkomsten til Odden ble gårdene inngående gransket, og det lønte seg, for en av gårdene var besatt av tyske vaktposter. To gutter, som viste seg å være skaugutter, kom i god fart ut av skogen med kurs for denne gården. Det ble gitt signal, og de forandret retning og kom mot oss i springmarsj. De var ikke synlig for tyskerne, - heldigvis. De fortalte at de var sendt for å ta seg fram til byen for å få kontakt med ledelsen. De fortalte videre at de hadde slått leir bare ca. en halv time fra oss. Etter et raskt måltid fortsatte vi, og kort etter kom vi fram til Henneseidvann.

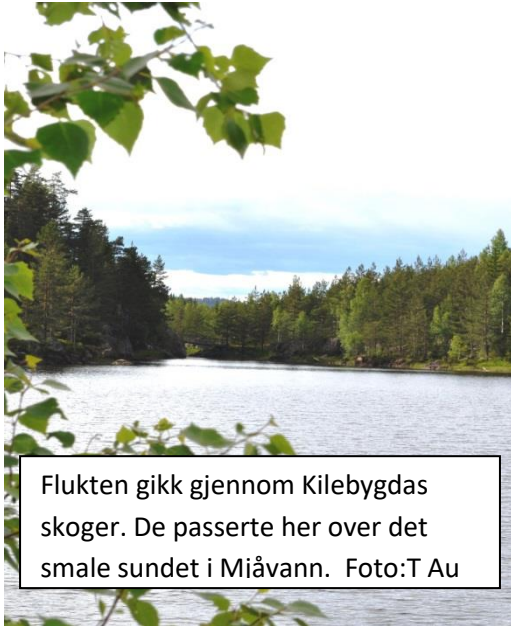
Gutta hadde slått leir ved en gammel seter ovenfor Nestangen gård. Da det var smått med middagsmat, hadde gutta kjøpt ei ku og slaktet. Det ble rykende innkvartert for natta. Tidlig neste morgen ble 20 mann sendt av sted til Nestangen for å hjelpe de resterende fram til Bømark. Det ble bestemt å legge hovedkvarteret til Bømark. Gården hadde et våningshus på 3 rom og kjøkken. Sanitetsstasjonen ble innredet i et line rom i 2. etasje. Låvebygningen og kjørestua ble gjort klar til innkvartering. Vedskuret ble gjort i stand til midlertidig depot.

Hovedkvarterets belegg utgjorde i alt 40 gutter. I Pondalskilen lå to hytter. Her ble innkvartert 35 gutter. På Heile st., en høy ås like ovenfor Bømark, var det en nedlagt gård. Her ble det plass til 30 gutter. Fra Bømark til Kjosens på Sørlandsbanen gikk det en sti langs Heile st. Der lå to stuer, Grundtvannstua og Gamleseter med plass til 10 gutter i hver stue. Som forholdene lå an her, var vi ualminnelig heldig stillet, idet samtlige kunne komme under tak uten å gå til nybygging. Det ble straks ordnet med et godt vakthold. Guttene i Pondalskilen skulle sørge for vakthold mot Høydalen og Drangedal. De som lå i Grundtvannstua og Gamleseter, skulle sørge for vaktholdet mot Kjosens. Hovedkvarteret fikk vaktholdet mot Landsmarka.

På Bømark var det telefon med lokal linje til Løvbukta. I Løvbukta ble det postert telefonvakt, da det her var telefon i forbindelse med riksnettet. Straks alt var brakt i orden, ble det avgitt melding til ledelsen i Porsgrunn med anmodning om at proviant måtte sendes snarest mulig da en del var kommet på avveie under rømningen. Provianten skulle sendes til Løvbukta, hvor det skulle være mannskap klar til å ta i mot den. Imidlertid hadde vi sendt ut patruljer for å kjøpe poteter og grønnsaker hvor det var å få. Patruljene var på farten helt nede i Drangedal.

For at biler fra Porsgrunn ikke skulle vekke for stor oppmerksomhet på veien fra Ulefoss og til Løvbukta, stilte Ulefoss jernverk sine biler til disposisjon til tran-

sporten. Provianten ble da lastet om inne på Jernverket og fraktet videre opp til Løvbukta på Jernverkets biler, som til stadighet trafikkerte denne veien og følgelig ikke ble lagt særlig merke til. I Løvbukta ble provianten stuet inn i en garasje ved Sandvann. Ved nattetid ble den fraktet videre av guttene til Bømark.

Flukten gikk gjennom Kilebygdas skoger. De passerte her over det smale sundet i Miåvann. Foto:T Au

Det var en slitsom jobb. Alt måtte bæres. Først rodde de hele Sandvann. Så var det å bære over til Prestevann, ro over dette, og så videre over land til Bøvann, over dette og fram til Bømark. Guttene var så vant til å slite med proviant-transport at de tok det med godt humør, og fordelte arbeidet mellom seg så godt de kunne. En patrulje ble sendt til Kilebygda for å se hvordan det lå an der. Leiren lå øde og forlatt, men etter hva folk i Kilebygda kunne fortelle, hadde tyskerne vært i et forferdelig humør over det dårlige resultatet av rassaen. Ikke en eneste gutt hadde de fått tak i som kunne fortelle dem om leiren.

Dagsordenen på Bømark ble stort sett som den hadde vært i Hulka. Men guttene som nå var mer spredd i området, hadde vanskelig for å falle til ro. Og da det kom ut rykter om at tyskerne hadde rekvirert blodhunder fra Oslo for å fortsette jakten på skaugutta, syntes de at utsiktene for framtida ikke så særlig lyse ut. Men på tross av alle rykter gikk livet sin vante gang, og guttene fikk mer enn nok å sysle med om dagene. Terrenget var nytt og måtte granskes grundig med henblikk på en ny rømming.

Det ble satt i gang arbeid med å bygge et nytt og godt skjult depot for lagring av reserver, og opplegg av en ny plan for retrett. Ved alarm skulle alle guttene søke å komme seg opp på Heile st. snarest mulig, og derfra troppvis forsøke å ta seg fram over jernbanelinja mellom Kjosene og Naksjø og samles på et nærmere angitt område for nærmere ordre.

Milorg. 0. 1703 skulle på denne tida sette opp ei væpnet celle på ca. 70 mann i Skauguttas forlegning i Vallerdalen. Det ble i denne forbindelse rettet en henstilling til Milorg. om å ta med flest mulig av skaugutta, da de nå var i en glimrende kondisjon og vel vant til forholdene. Det ble videre framholdt at skaugutta hadde vist i handling at de hadde den rette innstilling, og at de ikke hadde noen høyere ønske enn å tjenestegjøre i Milorg. Henstillingen ble avvist med den begrunnelse at de hadde nok mann skaper som var villige til å legge seg på skauen.

Det viste seg seinere at de guttene som ble tatt ut rett fra byen, ikke greide påkjennningene når de kom i faresonen. Cella gikk i oppløsning i panikkstemning da en tysk patrulje arresterte et av medlemmene som var på vei til byen. Civilorg.s ledelse fikk i oppdrag å forsyne cella med proviant og materiell, og legge ut reservedepoter innen området for Milorg.. Det ble en stor og krevende oppgave.

«Minister» Whist med tilslutning av Terboven ga i september amnesti for Skaugutta. Oppropet ble kunngjort i radio og lød: «Vi vet at dere lider vondt der

ute i villmarken. Kom hjem og oppta deres gamle yrke! - Terboven og Quisling har lovet ikke å foreta videre forføyning mot dere.»

I henhold til oppropet ble det bestemt å stille guttene fritt. De som ville, kunne reise hjem. Alle som en av dem som var igjen i leiren, framholdt at den gangen de dro på skauen, reiste de fra hjemmet i den hensikt å gjøre en innsats ikke bare mot mobiliseringen, men også for frigjøringen, og de regnet med en snarlig invasjon, og da ville de få tildelt våpen. Hvis de nå skulle gå hjem igjen og begynne sitt vanlige arbeid, ville de indirekte støtte den tyske krigsinnsats, og de ville få følelse av at den innsats de hadde gjort, var meningsløs.

Vinteren sto for døra, og spørsmålet meldte seg: Hva skulle en gjøre med skaugutta når det ble virkelig vinter. Civilorg.-ledelsen tok opp saken med sine kontakter i Oslo. Resultatet ble at guttene fikk tilbud om å reise til Sverige og slutte seg til politistyrkene. Det ble veldig jubel blant gutta da de fikk rede på det. Sendingen skulle foregå i puljer med 25 i hver pulje. Samtlige gutter ble utstyrt med pass og pålegg om nasjonal arbeidstjeneste. Nå ble det travle dager for gutta, - hårklipp, klesvask og buksepressing.

Det gjaldt å fjerne alle spor etter 5 måneders opphold i villmarka. Da innlastingen av guttene skulle foregå ved Løvbukta ved midnattstid, måtte de ta seg fram til Sandvann i dagslys, da det var umulig i mørke om natta. Her slo de seg ned og forkorta tida på best mulig måte. Det var mange som var vemodige fordi de måtte forlate hjemlandet nå. Helst hadde de stoppet for å være med i frigjøringen her, men de hadde nå ikke noe valg. De som ikke ville reise til Sverige, måtte reise hjem, for leiren skulle oppløses. Innlastet i tre prammer ble guttene rodd ned Sandvann til Løvbukta, hvor de ble liggende ute på vannet i mørke til bilene ankom.

Kl. 6 om morgenen ble gutta losset av i gården til Folkerestauranten i Porsgrunn og vist ned i kjelleren. Etter en kort orientering ble de utstyrt med niste og litt lommepenger, og de forlot etterhvert kjelleren for å gå til jernbanestasjonen. I hver pulje var det utnevnt to reiseførere som skulle ha kontroll med gutta, og disse hadde fått stikkord til vår kontakt i Oslo som møtte fram på stasjonen ved ankomsten. Etter at tre puljer var avsendt, og den 4. lå klar i prammer utenfor Løvbukta og venta på bilene som skulle ta dem videre, kom en ordonans i bil fra Porsgrunn med beskjed om at sendingen måtte innstilles inntil videre, da det var stoppet opp i Oslo. Gutta fikk beskjed om at det muligens var i orden igjen neste dag.

Men det skulle gå mange dager før neste sending kom av sted. Gutta hadde til takk for all den støtte de hadde fått, plukket 3200 liter tyttebær til fordeling. De gikk bl. a. til sjukehusene, Lyngbakken og Munk og Klems barnehjem. Nå fortsatte de som ikke var kommet seg av sted, å plukke mere bær, og det var mer enn nok å ta av. Fordelingen og forsendelsen ble foretatt gjennom vår fordelingsentral.

Først i oktober foretok tyskerne flere rassiaer med arrestasjoner i Holla. Dette skapte en del uro blant gutta, som var trukket sammen i hovedkvarteret. For å lette videre transport og skape større sikkerhet for gutta ble det bestemt å flytte dem ned til Veholt i Solum. Et større hønsehus som var inispisert på forhånd og funnet brukbart, skulle tjene som oppholdsrom. Overføringen foregikk om kvelden etter det var mørkt, men det var meget vanskelig, da tyskerne på den tid foretok hyppige kontroller. Men vi hadde ikke noe valg, vi måtte stole på lykken og vårt gamle ordtak - «det vil helst gå bra». Men denne gangen hadde

det nesten gått galt.

I Trommedalen møtte to av våre biler fullastet med gutter en tysk sykkelpatrulje som ga stoppesignal. Sjøføren i den første bilen satte farten opp og lot det stå til, og sjøføren i den andre bilen som ikke hadde observert tyskerne, fulgte etter i samme fart. Tyskerne hadde under dette nok med å komme seg unna for ikke å bli kjørt ned. Merkelig nok foretok de seg ikke noe, og vi verken så eller hørte noe mere til dem. Men det visste vi ikke da. Bilene ble kjørt til Hegnadalen, losset og forsvant så fort som mulig over Ånnerød og ned til Knardalstrand og tilbake til byen.

Gutta tok seg i mørke fram til Vik hvor de ble samlet. Etter et raskt måltid bar det videre til Veholt til en velfortjent hvil i hønsehuset som de syntes var veldig greit. En av guttene som budde i nærheten, fikk permisjon for å ta seg en tur hjem, og det kunne trygt tillates, for de gutta som nå var igjen, var av de beste og absolutt påliteligste. Det ble nedlagt forbud mot å gå ut mer enn høyst nødvendig under oppholdet på Veholt. Gutta skulle holde seg mest mulig i ro, for riksveien Skien-Vold gikk ikke langt unna.

En av guttene hadde likevel forvillet seg ut på veien og ble kontrollert av en tysk patrulje. De lot seg lure av det falske passet, og det gikk bra, men hendingen gjorde sitt til at gutta var mer forsiktige siden.

Den 15. oktober begynte det å rette seg med transportene over Oslo igjen. Saken var at de hadde fått for store sendinger fra alle hold, slik at alle dekkstasjoner var overfylte, men nå var alle eksportert, og de var klar til å motta nye. Puljene ble nå satt ned til 10 mann. Milorg.s celle i Vallerdalen hadde ikke fått nok frivillige blant sine egne, og vi fikk spørsmål om vi kunne stille 16 gutter. Alle våre meldte seg, og de 16 beste ble tatt ut. I løpet av 8 dager var resten av våre gutter sendt til Sverige, men nye strømte stadig til av dem som hadde søkt seg inn på gårdene. I alt ble det sendt ca. 350 gutter fra Porsgrunn og omegn over Oslo og noen få over Tønsberg.

Vi fikk også æren av å eksportere en sending direkte. Sivilorg. fikk ordnet med skipsleilighet for 30 gutter med ei svensk jakt. Jakta lå ved Grenland verksted. Niste for turen var brakt om bord på forhånd. Guttene som skulle avgå med denne sendingen, visste selvfølgelig ikke på hvilken måte den skulle foregå. De hadde fått beskjed om å møte ved østre bruhode, hvor de så fikk beskjed om hvor de skulle gå. Jakta var lastet med plank, og midt i lasta var det laget et hulrom til «passasjerene». Det hele gikk bra, og gutta kom vel fram dit de skulle.

I en av de første sendingene over Oslo ble gutta forlagt i en dekningsleir utenfor Grorud. Leiren ble angrepet av tyskerne, og det ble en del skyting, men gutta holdt seg hele tida intakt, og alle kom vel av sted og fram til bestemmelsesstedet. Andre sendinger som i nattens mulm og mørke skulle ta seg over grensen, måtte flere ganger gå i dekning for tyske patruljer.

Gjentakene ganger kunne det hende at pårørende, som trudde gutten sin vel over grensen, kunne få brev fra han, stemplet et eller annet sted mellom Halden og Trondheim. Det var sendinger som var «frosset» fast for ei tid. Alle som ble sendt fra vårt distrikt, kom vel fram. Enkelte var nok utsatt for store kroppslige og sjelelige påkjenninger, men de var heldigvis godt herdet på forhånd.

Dugnadsgjeng av interesserte har i 2014 bygget en modell av ei hytte til minne om Hulkaleiren (foto fra Telemarksavisa)